

Idræt og velfærdspolitik

Dette nummer af *Forum for Idræt* handler om et nyere forskningsfelt: idræt og velfærdspolitik. I artiklerne analyseres relationen mellem velfærdsstaten, idrætten og borgerne i et historisk og processociologisk perspektiv. Flere af artiklerne, skrevet af både danske og skandinaviske forskere på området, diskuterer fra forskellige teoretiske og empiriske udgangspunkter relationen mellem staten og den organiserede idræt. De første artikler sætter fokus på, hvad det vil betyde for den organiserede idræt, at de skandinaviske stater aktuelt har et politisk fokus på idrætten, som et velfærdsmiddel, der kan medvirke til at løse sundheds- og socialpolitiske problematikker. Artiklerne analyserer de statslige og kommunale forventninger til den organiserede idræt på den ene side – og den organiserede idræts ageren i forhold til disse forventninger på den anden side. Flere af de øvrige artikler og essays belyser nogle specifikke velfærdspolitiske områder, blandt andet sundhed, social integration og byplanlægning og relationen mellem staten og borgerne.

At se den danske idræt og velfærdspolitik i et komparativt perspektiv med Norge og Sverige, der har samme velfærdsstatsmodel som Danmark, kan hjælpe læseren til at se forskelle og ligheder i idrætspolitisk henseende. I 2010 udkom tidsskriftet *Sport in Society* med et særnummer om »Sport in Scandinavian Societies« (vol. 13, nr. 4, maj 2010), som sammenligner sporten i

AF
LAILA OTTESEN
& PETER JUL
JACOBSEN

de tre skandinaviske lande på en lang række områder fra idrætspolitik til idrætsdeltagelse. Med sit fokus på det idrætspolitiske samspil mellem staten og den organiserede idræt i dette nummer af *Forum for Idræt* bliver der lagt yderligere et lag på vores forståelse af sporten både i Danmark og de øvrige skandinaviske lande.

Johan R. Norberg skildrer, hvordan idrætspolitik på den ene side er tæt knyttet til den generelle velfærdspolitik og på den anden side alligevel ikke følger det gængse mønster. Med afsæt i Gösta Esping-Andersens velfærdsregimer karakteriserer Norberg de nordiske lande som »socialdemokratiske velfærdsregimer« og belyser, hvad der kendetegner den svenske idrætspolitik, og i hvilken udstrækning den svenske velfærdsstats principper bliver afspejlet i statsstøtte til idrætten. Norberg karakteriserer idrætten som en gøgeunge i det svenske velfærds rede, idet idrætten på den ene side har levet et tilbagetrukket »autonomt« liv og på

den anden side har fået tilført særdeles store økonomiske summer. Fra 2010 er den svenske idræt ikke længere finansieret via spilleindtægter, men er overgået til at være på statsbudgettet. Disse aktuelle forandrings-tendenser viser, at idrætten har forstærket sin position i den svenske velfærdspolitik, og at idrætten er kommet fra et sidespor ind på velfærdstatens hovedvej.

Nils Asle Bergsgard ser samme tendens til, at idrætten bevæger sig mellem kernen og periferien i den norske velfærdsstat. Bergsgard ser idrætsbevægelsens opstart med militærtræning som en grundlæggende opgave for staten. Dette gælder også idrættens hygiejneprojekt efter 2. verdenskrig. I 1970'erne bliver idrætten en del af det udvidede kulturbegreb og får en sekundær opgave i velfærdsstaten. Bergsgard analyserer de aktuelle udfordringer for idrætten, når staten i stigende grad ønsker at inddrage den organiserede idræt i løsningen af nye velfærdsopgaver. Han spørger, om idrætten kan stå imod statens pres om at deltage i sundheds- og socialpolitiske opgaver. Bergsgard svarer, at idrætsfeltets logik, som efter 1960 i Norge er blevet konstitueret som en logik om, at idrættens egenverdi er kerneaktiviteten, ikke kan underordnes eller tilpasses andre felters logik, hverken velfærds- eller økonomiske logikker. Hvis logikken underordnes eller tilpasses andre felters logik, vil det medføre, at idrætsbevægelsen ændres, og at dens relative autonomi bliver svækket.

Else Trangbæk anlægger et historisk perspektiv på idrætten, som gennem eksempelvis opbygningen af foreninger samt sociale netværk og relationer kan ses som et led i det moderne velfærdssamfunds udvikling fra begyndelsen af det 20. århundrede. Else Trangbæk beskriver, hvordan idrætten fra mellemkrigstiden fik en

legitimitet, som siden har haft afgørende betydning for idrætsbevægelsens udvikling og de love, der har knyttet idræt og det offentlige stadig tættere sammen. En udvikling, som i mange år har givet idrætten en vis grad af autonomi, eksempelvis i forvaltningen af støttekroner uden egentlige modkrav fra det offentlige. Til gengæld er idrætten blevet mødt med større og større forventninger om hjælp til at løse velfærdspolitiske problemstillinger. Artiklen beskriver over et forløb på cirka 100 år, opdelt i tre historiske perioder, hvordan kimen til en gensidig afhængighed er skabt mellem idrætten og stat og kommuner.

Lone Friis Thing og Laila Ottenses hensigt med deres artikel er at analysere relationen mellem staten og idrætten for derved at kaste lys over autonomibegrebet og påbegynde en teoretisk diskussion af begrebet. Artiklen bidrager til analysen af idrætspolitikken i Danmark ved at udbyde tænkningen med sociologisk teori om forholdet mellem idræt/civilsamfund/stat og ved at problematisere autonomibegrebet ved hjælp af Norbert Elias' råd om at være mytenedbrydende. Artiklens tese er, at det at anskue idræt i Danmark som værende et autonomt fænomen har fået mytelignende karakter. Ved at kaste et nyt teoretisk perspektiv (figurationssociologisk) på autonomibegrebet kan fortolkninger af den moderne idræts oprindelse og relationen mellem idrætten og staten ses i et nyt lys. Idrætten er en del af en samfundsmæssig figuration, hvor kæder af gensidig afhængighed bliver skabt over tid. Artiklen konkluderer, at dansk idræt er opstået og skabt i en nationalstatslig kontekst, og den kan ikke tænkes løsrevet fra staten. Fællesskaberne i de frivillige idrætsforeninger har været en måde for staten at regere på. Set i et styringsperspektiv har idrætten fået tildelt sin relative autonomi af staten og idrætsorganisati-

oner, og idrætsforeninger har altid været afhængige af nationale politikområder. Det kan diskuteres, hvordan og på hvilke måder organisationer og foreninger vil eller ikke vil indgå i samarbejde, og der kan være tale om magtfordyngninger i relationen mellem organisationer og staten forment af samfundsmæssige forandringer.

Annette Michelsen la Cours sociologiske analyse af effekten af statslige puljemidler til idrætsprojekter for vanskeligt stillede børn henter sit udgangspunkt i evalueringsrapporten »Virker det? Og i givet fald hvorfor?« Analysen viser, at de strategier, foreninger anvender i løsningen af velfærdspolitiske opgaver, kan betragtes som modeller for et samarbejde, der udvider foreningernes nære idrætsorienterede målsætning. Gennem eksempler fra tre cases er konklusionen, at foreningerne som konsekvens af puljepolitikken udvikler sig organisatorisk, styrker forbindelsen med lokalsamfundets netværk og øger forbruget af social kapital samt styrker samfundets sammenhængskraft. De forskellige metoder, foreningerne og projekterne anvender i opgaveløsningen, adskiller sig ikke bare i forhold til rekruttering og fastholdelse af målgruppen, men også i forhold til samarbejdet med velfærdsprofessionelle. Velfærdspolitisk kan modellerne således bruges til at målrette et fremtidigt samarbejde mellem velfærdsstaten og den frivillige foreningsorganisering.

Charlotte Østergaards artikel »Hvor skal de foreningsløse børn gå hen og dyrke idræt efter skoletid?« handler om to idrætsprojekter – Skolesport og Idræt og Samvær (ISA). Begge projekter tilbyder idrætsaktiviteter til børn, som enten ikke er tiltalt af eller fungerer i foreningsidrætten eller hvis forældre ikke har tillid til den danske foreningsmodel. Ved at analysere idrættstilbuddene i et politisk og praksisnært

perspektiv kommer Østergaard frem til, at der er uoverensstemmelse mellem det overordnede projektmål om at rekruttere og fastholde nye foreningsmedlemmer og det praksisnære arbejde, hvis målsætning i højere grad handler om at tilrettelægge idrætsaktiviteterne med udgangspunkt i børnene og deres særlige behov. Ud fra en teoretisk forankring i Pierre Bourdieu og Robert D. Putnams kapitalbegreber kan værdier som positive sociale relationer, øget netværk og tillid i lokalsamfundet fremmes både igennem foreningsidrætten, men også via projekter som Skolesport og ISA. Til gengæld synes foreningsidrættens indbyggede logik om præstation og konkurrence samt dens særlige kulturelle organisering ikke altid at være den mest optimale model for idrætsdeltagelse i forhold til den foreningsløse målgruppe.

Klaus Eskelund tager i sin artikel »Vores by – mellem vækst og velfærd« udgangspunkt i de (re)kreative planlægningstanker bag Carlsbergbyen i Valby. Efter bryggeriets flytning til Fredericia blev der udskrevet en arkitektkonkurrence om at skabe en helt ny bydel. Med et Foucaultperspektiv ser Eskelund på, hvordan den herskende rekreative byplanlægningsdiskurs skaber social eksklusion for byens mere skæve befolkningsgrupper, og hvordan diskursen rummer et socialt ulighedsperspektiv, som også bliver forbigået i den offentlige debat om byplanlægning. Således at »vores by« bliver en betegnelse, som er til diskussion. I dette kritiske perspektiv bliver planerne for Carlsbergbydelen til en urban organisation, der er lagt tilrette for folk, der selv kan motivere sig for uddannelse, arbejde, motion og sundhed. Med andre ord er bydelen tilrettelagt for den kreative klasse med en vækstlogik, der er meget forskellig fra en velfærdslogik. Eskelund mener, at der er tale om en overgang fra »velfærds«-by til »konkur-

rence«-by, hvor byudviklingen er tilegnet det økonomiske vækstlag – den kreative klasses – idealer.

David Holt Olsens essay »Fodbold som velfærd 1934-1945: Mellem moralsk opbyggelighed og forretning« fokuserer på velfærdssamfundet som et kulturelt og moralsk projekt. Olsen påpeger, at amatør fodbold i Danmark blev indlejret i en makrofortælling om velfærd, som det var vanskeligt at bryde ud af, og som var afgørende for, at overgangen til betalt fodbold blev så lang, som den gjorde. Via en række cases viser Olsen, hvordan klubbernes historiefortællinger blev bygget op omkring amatør idealer og fritiden som det rum, hvor man kunne slappe af og nyde livet som et helt menneske. Velfærdsfortællingen begyndte gennem 1970'erne at slå revner, hvilket skabte opbrud i idrætsbevægelsen og muliggjorde betalt fodbold i 1978.

Morten Mortensens essay »Svømmehal på museum« handler også om byplanlægning. Essayet ser tilbage på, hvordan en kommunal svømmehal i Greve, der blev Nordeuropas største, kan betragtes som velfærdsstatens materialisering og som et monument over den kommunale idræts- og velfærdspolitik samt som et middel for en fælles kommunal identitet og et symbol på kommunens formåen. Mortensen diskuterer, hvordan en svømmehal, der fremtræder som en del af vores fysiske kulturarv ligesom en række tilsvarende idrætsanlæg, kan bevares for eftertiden. Kun to idrætsanlæg i Danmark, der er opført efter 1945, er fredede. Idrætsanlæg og klubhuse risikerer at »falde i et hul« mellem manglende fredning og manglende plads på museer. Derfor slår Mortensen til lyd for et nationalt idrætsmuseum, hvor idrættens kulturarv kan blive varetaget.

Stine Frydendal Nielsen bidrager med temanummerets studenterartikel. Artiklen er en be-

arbejdning af hendes speciale »Når det omsorgsfulde menneske spænder ben – Paradokset i implementeringen af sund livsstil blandt udsatte borgere«. Speciallets udgangspunkt var implementeringen af et sundhedsprojekt kaldet Helsesport på Ballerup Kommunes Kompetencecenter. Med afsæt i Foucaults governmentality-teori koncentrerede undersøgelsen sig om mødet mellem socialarbejdere og involverede borgere med øje for de modsætninger og paradokser, der opstod omkring Helsesport. Det gennemgående paradoks er, at det sundhedsfremmende arbejde adskiller sig fra det normale sociale arbejde. Når arbejdet med sundhedsfremme overtager sympatien fra det sociale arbejdes opdragende karakter, skabes der en større ulighed, fordi socialarbejderne kommer til at stå i et dilemma mellem at skulle agere som den opdragende og den omsorgsfulde, når der tales om fysisk aktivitet og sund livsstil.

FRA ARMSLÆNGDEPRINCIP TIL DESPOTISK MAGT?

Samfundets tiltagende differentiering og specialisering (Elias, 1978) og det ydre pres på staten stiller idrætsorganisationer og -foreninger over for et pres om at forandre sig, så de kan bidrage til at tackle statens nye sundhedsmæssige og velfærdspolitiske udfordringer. Som Lars Bo Kaspersen (2008) fremhæver i *Danmark i verden*, vil statens tilpasninger på de indre linjer især med hensyn til sundhed kunne implementeres enten via infrastrukturel magt eller via despotisk magt. Hvis staten vælger at fastholde den 150-årige tradition for den infrastrukturelle vej, vil statens krav være, at idrættens organisationer og foreninger bidrager til at arbejde med sundhed og de samfundsmæssige udfordringer, staten udpeger som værende væsentlige. Hvis ikke idrætsorganisationerne og idrætsforeningerne ser nødvendigheden af at deltage i sta-

tens indre reorganisering og bidrage til implementering af disse forandringer, vil staten i højere grad tage den despotiske magtanvendelse i brug over for idrætten og dermed tvinge idrætten til at løse de angivne opgaver. Vil den organiserede idræt ikke løse disse opgaver, vil staten kunne marginalisere idrætten, og dermed vil den miste både støttemidler og anerkendelse. Hvis staten vælger at anvende den despotiske vej og bruge idrætten som et middel til at skabe sundhed og velfærd uden om idrættens organisationer og foreninger, vil dette medføre, at staten ikke længere anerkender den frivillige idræts demokratiske og dannelsesmæssige kva-

liteter. Dette kan med Elias' begreb om »*unplanned outcomes*« (Elias, 1978, s.155) komme til at betyde, at den organiserede idræt med dens foreningstradition og dobbeltdemokrati vil miste fodfæste, uden at det nogensinde meldes ud som en idræts- og kulturpolitisk beslutning.

Redaktionen håber, at samtlige tidsskriftets artikler og essays vil bidrage til de kommende års idrætspolitiske diskussioner såvel blandt politikere, frivillige ledere, forskere og alle andre med interesse for idrætslivet i Danmark. Vi takker Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning og Idrættens Fællesråd for økonomisk støtte til udgivelsen.